

Integráció és tanoda¹

Baráth Szabolcs

Magyarországon a tanoda mint közoktatási rendszeren kívül működő oktatási, nevelési, szociális segítő forma célcsoportként a társadalom alsó decilisében elhelyezkedő családok gyerekeivel foglalkozik. Ezáltal legfőképpen olyan helyeken jött/jön létre, ahol nagyobb arányban található a társadalom leszakadó csoportja. Ezen helyek legfőképpen a települési szegregátumok vagy a szegregátumszerű településrész-formák.

A tanodai fejlesztés elsősorban olyan hátránykompenzálás, ami lehetőséget biztosít a hátrányos/halmazottan hátrányos helyzetű, zömében roma családokból érkező fiataloknak, hogy hozzájussanak azokhoz a lelki, szellemi javakhoz, amelyekhez hozzájutnak a középosztálybeli fiatalok is. A hátránykompenzálás célja, hogy motiváltan, biztosabb énképpel, jövőbe vetett hittel tudjanak belépni az iskola kapuján, és sikeresebben vegyék az iskolai akadályokat. Ehhez a tanoda számos erőforrást biztosít tárgyi, szellemi és lelki szinten. Kiemelt és nélkülözhetetlen erőforrás egy fejlesztés során az adott társadalmi státuszú csoporttól eltérő fiatalok jelenléte, együttműködése, ugyanis a kortárscsoport egymásra hatásának szociálpszichológiai, pszichológiai és pedagógiai szerepét nem lehet mással pótolni. Ez azt jelenti, hogy az integrációt önmagában egy fejlesztőeszköznek gondoljuk, így a tanoda ezt mind a célcsoportja, mind a társadalom irányában biztosítani hivatott. Emellett az integrációt tekinthetjük olyan pedagógiai módszertani eszköznek, ami nem helyettesíthető mással.

A rendszerváltástól, majd a 2000-es évek második felétől egyre jobban tűnnek el az integrációs terek Magyarországon. A különböző társadalmi csoportok homogén rendszerekbe szorúlnak, csökkentve így a társadalmi mobilitást. Ez hosszú távon gazdasági és társadalmi katasztrófához vezethet, ugyanis a társadalmi mobilitás hiánya nem más, mint a valódi képességek megjelenésének ellehetetlenülése a gazdaságban. Tekintetbe véve, hogy a különböző társadalomföldrajzi elhelyezkedésű tanodák nagy részben mégiscsak szegregátumok közelében, szegregátumszerű helyszíneken működnek, az integrációnak mint pedagógiai módszertani eszköznek kiemelt hangsúlyt kell kapnia. Ebből következően a tanodák jelentős részében az integráció csak tudatos pedagógiai módszertani alkalmazással valósulhat meg.

A lassan 20 éve működő tanodák különböző szinteken valósították/valósítják meg az integrációs terek működését. Azt látjuk, hogy az integráció megvalósulása

1 Másodközlés, eredetileg megjelent: Baráth Szabolcs (2015): Integráció és tanoda. *Tani-tani Online*, 2015. 05.11. http://tani-tani.info/integracio_es_tanoda

szempontjából – helye és funkciója szerint is – két típus különböztethető meg: helye szerint megvalósuló integrációnál tanodán belüli és kívüli, funkciója szempontjából statikus és dinamikus integráció.

A statikus integráció alatt értjük azt a jelenséget, amikor oly módon van egy térben több különböző homogén közösség, hogy valójában nem történik közöttük interakció. A statikus integráció következménye lehet a rideg integráció, ami sok esetben – nem mindig – árthat az integrációs folyamatnak. Dinamikus integráció alatt értjük azt a folyamatot, amikor oly módon van egy térben több különböző homogén közösség, hogy valódi interakció valósul meg közöttük. A dinamikus integráció esetén valósul meg az integrációnak egy magasabb foka, ami valójában kooperáció. A TanodaPlatform ezzel foglalkozó workshopján² tapasztaltak alapján a tanodák nagy része, tanodán kívüli integráció esetén, a statikus integrációt részesíti előnyben, ugyanakkor tanodán belüli integrációnál dinamikus integráció valósul meg.

A tanodán belüli integráció

A szabályok fontossága

Amikor egy tanoda életébe más társadalmi rétegből érkező fiatal közösség vagy egyén lép be, szükség van előre meghatározott szabályokra, célokra, feladatokra. A szabályokat a tanoda szakmai stábjá fogalmazza meg és beszéli meg a tanodába belépőkkel. A szabályok kialakításának elsődleges célja, hogy az integrációs helyzet ne okozzon „sérülést” semelyik fél életében. Az első alkalommal megvalósuló integrációs helyzet esetén – nagy valószínűséggel – olyan fiatalok találkoznak egymással, akiknek szinte semmilyen személyes tapasztalatuk nincs a másik fél szokásairól, kultúrájáról, szubkultúrájáról. Az első találkozást nagyon meghatározza a tanoda integrációs tapasztalata, rutinja (terjedelmi okok miatt erről részletesebben nem lesz most szó). A szabályok lefektetése, lényegét tekintve, megvédi mind a két felet attól, hogy szokásbeli, kulturális különbségek, kódrendszerek közötti eltérések torzított szituációkat eredményezzenek. A tanodák tapasztalatai alapján kiemelt szabályozásra vonatkozó területek a következők: női szerepek, férfi–nő, fiú–lány kapcsolat; dohányzás, alkoholfogyasztás; kölcsönadás, üzletelés.

Előkészítő látogatás, a feladat fontossága

A tanoda terébe belépő közösségnek vagy egyénnek fontos, hogy legyen valamilyen konkrétan megfogalmazott célja, ami miatt belép a tanodába. A cél meg-

2 A szakmai műhely kapcsán készült módszertani kisfilm ezen a linken érhető el: <https://www.youtube.com/watch?v=pZke9sSe9s8>

fogalmazása a dinamikus integráció garanciája lehet. A megfogalmazott célhoz kell rendelni a tevékenységet. Fontos, hogy a célok valódi igényekre és belső motivációs alapokra épüljenek, ezért a tanodába lépést meg kell előznie egy előkészítő látogatásnak. A tapasztalataikat velünk megosztó tanodák kiemelten fontosnak tartják az előkészítő látogatást olyan esetben, amikor először érkeznek egy közösség vagy egyén a tanodába. Ekkor lehet tisztázni a már kiemelt szabályokat. Fontos tisztán látni mind az érkezőknek, mind a fogadóknak, hogy milyen igények merülnek fel. Ha sikerül jól körülhatárolni az igényeket mind a két fél részéről, akkor az garancia lehet egy dinamikus, élő, integratív helyzet megteremtéséhez. Az igények pontos feltérképezése nélkül kudarccá válhat egy integrációs térben lezajlott esemény. Az igények pontos azonosításával már biztosítani lehet a motivációt mind a két fél részéről. Ezért javasolt egy hosszabb, módszertani elemeket magában foglaló időintervallumot erre szánni. Fókuszcsoportos megbeszélés vagy kiscsoportos, kooperatív munka keretében javasolt az igények és a motivációk tisztázása. Emellett fontos az is, hogy a belépők előtt feltárják a fogadó közösség igényrendszerét. Ezek összehangolása szükséges ahhoz, hogy az integrációs helyzet dinamikussá váljék. A belépő egyénnek vagy csoportnak mindenképpen motiválnak kell lennie, tudniuk kell, hogy mit szeretnének, miért vannak ott, mi a céljuk. Ehhez szükséges ismerni a tanodások és saját igényeiket is, ugyanis az igény tud alapja lenni a motivációnak.

Értékelő találkozó

Az integrációs helyzeteket bemutató tanodák közül többen megvalósítanak értékelő találkozókat. Olyan programok esetében, amikor rendszeresen lép be egy tanoda életébe egy közösség vagy egyén, szükség van bizonyos időközönként értékelő megbeszélésekre, melyek arra szolgálnak, hogy végignézzék az integrációs helyzetből fakadó kérdéseket, problémákat, sikereket.

A tanodán kívüli integráció

A szabályok fontossága

Hasonlóan a tanodán belüli integrációhoz, itt is elengedhetetlen a szabályok tisztázása, azonban itt a tanodából kilépőkkel együtt szükséges ezt megtenni. Ez azt jelenti, hogy olyan program esetén, ami a tanodán kívül valósul meg, a tanodának tisztázni kell a szabályokat a tanodás diákokkal együtt. Két típust látunk a tanodán kívüli integráció tekintetében: tanodán kívüli program és közös külsős program más közösségekkel. A tanodán kívüli program esetében nem résztvevőként, hanem nézőként, szemlélőként van jelen a tanodás fiatal (pl. mozi, szín-

ház). Ilyen programok esetén statikus integráció valósul meg. A közös külsős program más közösségekkel esetén általában dinamikus integráció valósul meg. A tanodákkal történt megbeszélések, workshopok során azt látjuk, hogy ebből a típusból van a legkevesebb, ez a legnehezebben megvalósítható. Az első esetében a szabályok tisztázása a tanodás fiatalokkal való egyeztetés során valósul meg, míg a másodiknál a tanodás diákokkal és a tanodán kívüli résztvevőkkel együtt, amennyiben erre van lehetőség (például tudjuk, hogy kikkel fognak közösen táborozni a fiataljaink).

A feladat fontossága, előkészítő látogatás

A tanodából való kimozdulás alkalmából is tisztázni kell a feladatot és a célt – még akkor is, ha csak egy mozielőadást néznek meg a fiatalok. Közös tapasztalat az, hogy a feladat, a cél megfogalmazása tudatosabb befogadóvá teszi a fiatalokat. Ám ezt árnyaltan értjük, ugyanis egy mozilátogatás esetében elégséges lehet, ha a célt maguk a megvalósító felnőttek fogalmazzák csak meg. Komoly célrendszer, motívumrendszer feltérképezése szükséges, hiszen itt is különböző csoportok találkozása történik, akiknek – valamikor hosszabb időintervallumban is – együtt kell működniük. Ebben az esetben előkészítő projekteket javasunk megvalósítani, melyek során tisztázódnak az igények, motívumok, szabályok.

Az értékelő találkozó

Itt is fontos lehet, amennyiben a program rendszeres. Példák az integrációs típusokra:

- tanodán belüli integráció:
 - önkéntes programok
 - iskolai közösségi szolgálat
 - gyakoronoki program
 - alternatív/elit iskolai program tanodában
- tanodán kívüli integráció:
 - mozi-, színház-, cirkusz-, könyvtár-, múzeumlátogatás, sportesemény-látogatás, kirándulás, városnézés, túrázás,
 - közös sportesemény, közös tábor
 - alternatív/elit iskolai programba való bekapcsolódás
 - tanodai találkozók